

Zinātņu vēsture un muzeoloģija

sekcijas sēde, 2018. gada 29. janvāris

Latvijas
Universitātes
starptautiskā
zinātniskā
konference

Mamuta fosilās atliekas LU Ģeoloģijas muzejā

Māris Rudzītis, LU Ģeoloģijas Muzejs
maris.rudzitis@lu.lv

Pētījuma mērķis

Sniegt pārskatu par mamuta fosilijām LU Ģeoloģijas muzeja krājumā un salīdzināt tās ar līdzīgu materiālu Zooloģijas muzejā.

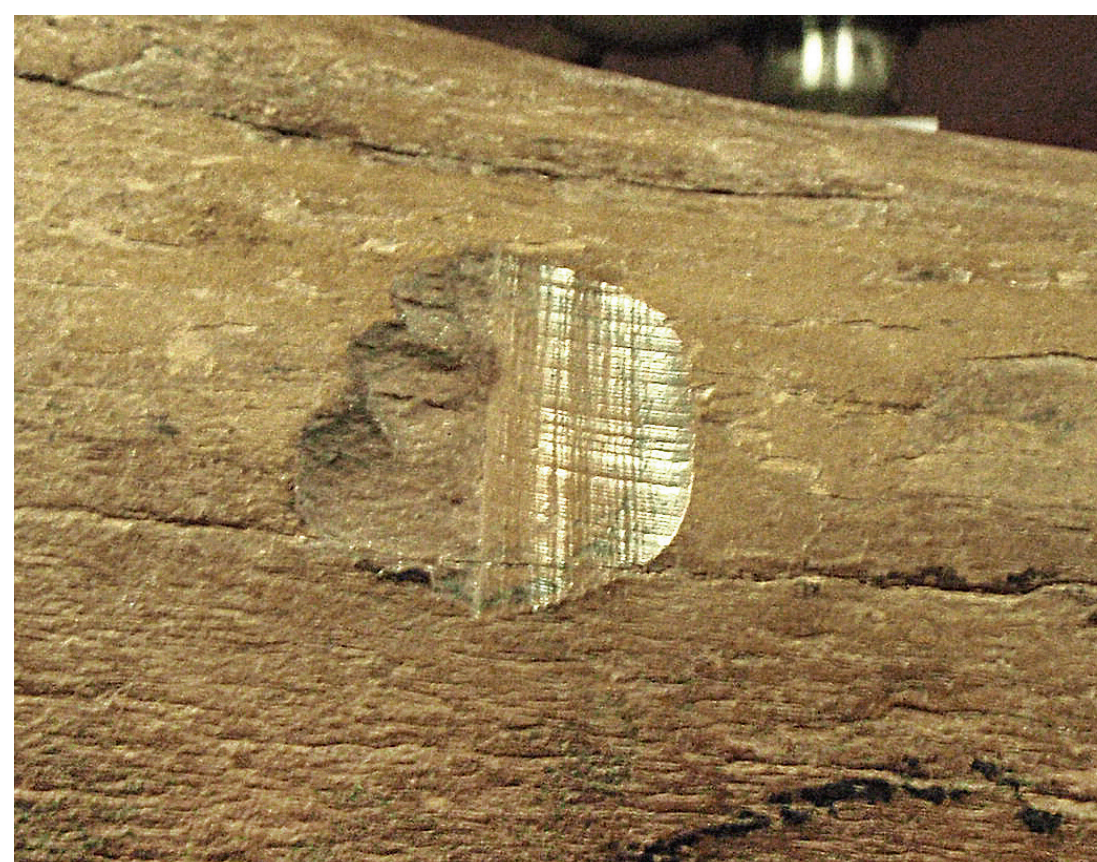
Pētījuma aktualitāte

Mamuta fosilās atliekas izvēlētas par LU ZTVM mēneša priekšmetu. Pirms 80 gadiem, 1937. gada nogalē, Latvijā tika atrastas mamuta atliekas – t. s. Juglas mamuts. Šis notikums ievērojams ar to, ka vienuviet tika atrasti vairāki mamuta kauli (lāpstiņa, apakšžokļa fragmenti, vairāki zobi) – tas liek domāt, ka dzīvnieks dzīvojis tepat. Pārējie zināmie mamuta atradumi Latvijā, apm. 30, ir tikai atsevišķi kauli un zobi. Juglas mamuta atliekas nonāca LU Ģeoloģijas institūtā un tagad atrodas LU Ģeoloģijas muzejā.

Materiāls un metodika

Analizētas fosilās mamuta atliekas LU Ģeoloģijas muzejā, kā arī Zooloģijas muzejā.

LU Ģeoloģijas muzeja krājumā atrodas 6 mamuta ekstremitāšu lielie kauli vai lielas to daļas, kā arī mugurkaula skriemelis (atlants), 6 zobi, 6 nelieli ilkņu fragmenti. Fosiliju atrašanas vietas – Sibīrija, Maskava, Priekule. Muzejā atrodas arī Juglas mamuta fosilās atliekas – vairāki zobi, apakšžoklis, lāpstiņa.

1. att. Pa labi un kreisi – divi augšstilba kauli (femur), 99 un 98 cm, viens ar rupjas apstrādes pēdām. Vidū – augšdelma (humerus) kauls ar nolīdzinātu sānu, epifīzē iecirstu robiņu un ļoti asa instrumenta iegriezumu vidusdaļā 37×17 mm (attēlā blakus). LU Ģeoloģijas muzeja krājums

2. att. Mamuta apakšžokļa zobs. LU Ģeoloģijas muzeja ekspozīcija

3. att. Mamuta ilķņa fragments, zāģēta virsma. Atrasts 1838. g. Maskavā. LU Ģeoloģijas muzeja ekspozīcija

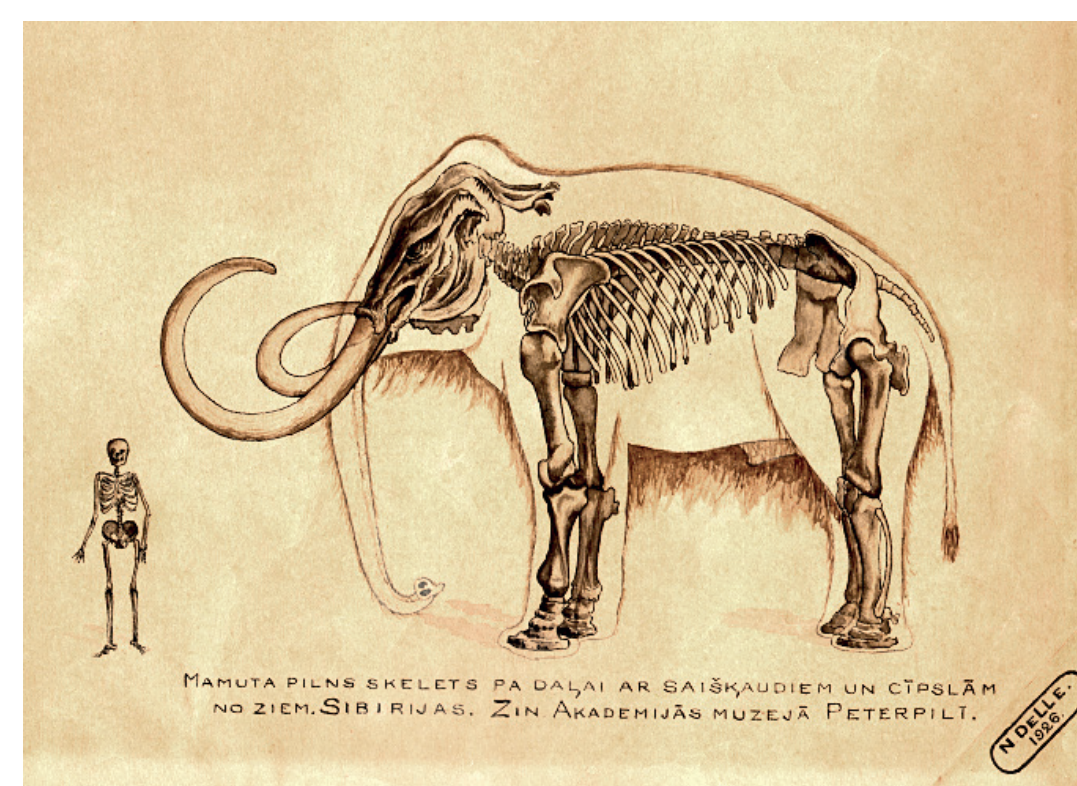

4. att. Mamuta fosilijas – 3 ilķņi, lielākais 159 cm. Muzejā ir arī viens augšžokļa zobs. LU Zooloģijas muzeja ekspozīcija

Latvijas Kareivis: Piektadiena, 12. novembris, 1937

Latvijā dzīvojuši mamuti
12.000–15.000 gadus veci atradumi Juglas ezera krastos.
Pieminekļu valdei šīs dienas ziņots, ka Juglas ciemā aiz Brīvdabas muzeja, ezera krastā 3 km attālumā no Baložu kroga, atrasti kāda mīļā aizvēsturiska dzīvnieka žokļa kauli. Minētā vietā palūgā notiek zemes nolīdzināšanas darbi, kam arī jāpateicas par šo svarīgo arheoloģisko atradumu. Tā kā Pieminekļu valde nav īpaši ieinteresēta atradumā, par to tūlīt informēta Latvijas Universitātes ģeoloģijas institūta.
Aizvakar un vakar atraduma vietā ieradās Pieminekļu valdes inspektors Stepiņš, ģeoloģijas institūta vadītājs priv.-doc. N. Delle un asistents A. Zāns. Par aizvēsturisko dzīvnieku-mamutu atrašanu Latvijā ģeoloģijas institūta asistents A. Zāns mums izskaidāja:
Līdz šim Latvijā mamutu stība kauli atrasti Vidzemē pie Burtniekiem, Lādes muižā, Valmieras apriņķī, bet mamutu zobi atrasti pie Araisiem, Līgatnes, Ogres, Taurines pagastā un citās vietās. Šīm atradumiem tomēr bijusi mazāka nozīme, jo tie pa lielāki daļai sastāvējuši no mamutu zobi fragmentiem. Ierodoties Juglas ciemā konstatējām, ka tiešām izrakta mamuta apakšžokļa ar abiem zobiem, kas uzskatāms par lielu retumu, jo zobi tik ilgi laiku reti kad uzglabājas veseli un nebojāti. Turpat atrasts arī kāds cits mamuta kauls. Minētie arheoloģiskie atradumi rāda, ka Latvijā senos laikos dzīvojuši mamuti. Pirms ledus laikmeta un ledus laikmeta beigās mamuti apdzīvojuši visu Ziemeļeļropu, par ko liecina mamutu kaulu atradumi Somijā, Zviedrijā un it sevišķi Sibīrijā, kur izrakti un ledū uzglabājusies pilnīgi veseli mamutu skeleti ar visu miesu. Sibīrijā atraste mamutu skeleti novietoti Jēņingradas muzejā.
Pie Juglas ezera atrastās mamutu atliekas dos iespēju tuvāk noteikt minētā dzīvnieka vecumu Latvijā, jo līdz šim tik pilnīgi veidā Latvijā no mamutu nekas nav atrasts. Interesanti atzīmēt, ka mamuta žoklis atrasts smiltis apm. 1,5 m dziļumā, lai gan līdz šim līdzīgi atradumi atklāti gandrīz vienīgi māli. Uzglabājoties smiltis, kauls pelēcīgs trausls un pa daļai saīris, bet samontējot kopā kaula atsevišķās daļas, rekonstruēsim šī mamuta apakšžokli. Atraduma vietas tuvumā ir purvs, kur izdarīsim attiecīgus urbumus, lai noskaidrotu zemes slāņu un gultņu vecumu. Tā kā Latvijā ledus laikmeta izbeidzās 12.000–15.000 gadus atpakaļ, tad minētais atradums ir apmēram tikpat vecs.
Šajās dienās vēl izdarīsim dažus tālākus izrakumus Juglas ezera krastā, jo iespējams, ka izdodas atrast vēl dažus kaulu fragmentus. Bez tam Universitātes ģeoloģijas institūta, sakarā ar minēto atradumu, izdarīs jaunos un sīkākus pētījumus par šo aizvēsturisko milzeņu gaitām un dzīvi pie Baltijas jūras. T.

5. att. Atradums pie Juglas bija plaši apskatīts Latvijas presē. Publikācija laikrakstā "Latvijas Kareivis"

6. att. N. Delles zīmējums. Ap 1938. g. LU Ģeoloģijas muzeja krājums

7. att. N. Delle ar mamuta zobu. Ap 1938. g. Foto no Ģeoloģijas muzeja krājuma